

en recollir poesies em vaig adonar, de sobte, que la idea de la mort era molt present als meus versos, a les meues preocupacions. I únicament vaig afegir un parell d'elegies a la mort de la filla" (*Apud Pérez/Salvador*, 1981: 35). Això pot haver afectat la unitat temàtica de *LN*, però no se'n ressent gens, ni el to ni l'efecte sorprenent d'íntima co-neixença d'aquesta idea que es respira en els seus versos.

En els primers textos en què trobem la mort, aquesta sembla un personatge d'una obra teatral, amb elements dramàtics i onomatopeics:

- Elements teatrals (acotacions i codis gràfics distintius de textos de teatre amb diverses veus):

-Toc toc.
 -¿Qui és?
 -La Mort.
 La Mort ve descalça;
 quan se'n va duu socs
 que van fent
 cloc... cloc... cloc... cloc...

- Onomatopeia o harmonia imitativa, constitueix un nucli que s'oposa significativa-ment a la gramaticalitat de la frase en la qual s'insereix, i també pot funcionar com a centre expressiu fònic i rítmic amb un significat propi:

-Toc toc.
 -¿Qui és?
 -Toc toc.
 -¿Qui és?
 ¿Qui és?
 ¿Qui és?
 ...cloc ...cloc ...cloc ...cloc
 (p. 46)

A més a més, apareixen diversos poemes amb reiteracions i paral·lelismes repe-tits,³ tot buscant la sensació d'ofegament i d'asfíxia que sent el subjecte de l'enuncia-ció i que vol provocar el lector.

El personatge de la mort, a mesura que avancem en el llibre, adquireix més trets humans i quotidians. Aquesta pertany a una classe social, és burgesa; amb uns costums ben característics de la seua condició i del seu estat civil:

És una mort ordenada i altiva.
 S'alça del llit al temps que la criada,
 no deixa res sense la seua cura,
 va revisant els racons de la casa,
 mirant si hi ha pols damunt les cadires.

(3) Com a mostra d'aquest efecte podem veure el text "Passava de llarg" (p. 47) on la majoria dels versos acaben amb el mot "ce-menteri":

"Tinc por d'anar al cementeri.
 Tinc molta por d'anar al cementeri.
 [...]
 ¿No has vist cap cementeri?
 Vidres menuts del cementeri,
 els esglaiats esmalts del cementeri.
 [...]
 La Mort és massa bella per a anar al
 cementeri
 Jo sé molt bé que la Mort no té res a veure
 amb el cementeri."

Sols ix de nit algun dissabte que altre
i només pren llet i un dit de café,
car el café la sol desvetllar massa.

(p. 70)

Fins i tot, la descriu amb una certa òptica d'erotisme: (“La meua mort és una mort burgesa, / blanca de carns i freda d'entreuix”). Eros i la Mort, en molts poemes del nostre autor, van agafats de la mà, (“La Mort és massa bella per anar / al cementeri”). Com apunta un vers de Ronsard, que el mateix Estellés després citarà a *L'Hotel París*: “Car l'amour et la mort n'est qu'une même chose”. En els moments que ens detalla un amor furtiu, apassionat, amb una gran exaltació dels sentits, ben a prop hi és la dama de la nit: (“Perquè tinc set, més que res, del teu cos: / però una set, més que als llavis, als porus: / però una set més a la pell que als llavis. / [...] aquest desig de seure't com un cànter / on recolzar la galta i la cremor... / Darrerament, em moriré pensant-te: / cauràs damunt de mi com una llosa. / Car tens fredor de llosa de sepulcre”).

La mort és un fet normal, una circumstància quotidiana de cada dia en el Jo poètic de *LN*. La té present en cada vivència, quan s'afaita, quan llig el diari o quan intenta resoldre un encreuat, fins i tot, quan ix al carrer i li sobren diners de la compra, aquests se'ls gasta en un taüt (“car ¿jo què sé quan muira si podré / disposar d'un taüt? ¿Jo què sé?”) i és que la mort s'ha posat a viure a sa casa:

Mai no se'n va anar, la Mort,
i es va quedar per a sempre amb nosaltres

(p. 78)

o l'exemple de “Prec” (p. 49)

Mort, Mort.
Germana aclaridora.
Mort, Mort.
Definitiva aclaridora.
Mort, Mort.
Ventada aclaridora.
[...]
Mort, Mort.
Suprema aclaridora
[...]

És una mort diària, de cada moment que passa, de la mateixa manera que a *Alturas de Macchu Picchu* (1946) del seu admirat Pablo Neruda, on la mort és una mort petita de cada dia: “una pequeña muerte / de alas gruesas / [...] todos desfallecieron esperando su muerte, su corta muerte diaria: / y su quebranto aciago de cada día”. Tota aquesta obsessió amb la mort, no significa, però, un anhel d'aquesta, altrament, és un

refermament a la vida, amb totes les seues forces. No vol oblidar-la en cap instant, perquè no desitja la sorpresa d'una visita inoportuna:

Cada instant ¿és l'assaig per a l'Instant Suprem?
¿Podrem donar el bes que voldríem donar?
¿No ens quedarà a la fi cap paraula per dir?
¿Podrem creuar les mans dignament al baix ventre
i escollir el taüt que millor ens convinga?

(p. 50)

Ja hem apuntat que determinats fets i morts que es produïren en l'àmbit familiar del poeta de Burjassot han tingut un gran efecte en la seua obra, sobretot la mort de la seua filla Isabel l'any 1956 quan tenia tres mesos. La mort que apareix en aquests poemes és molt més íntima i entranyable, és un instrument per a posar-se en contacte, conversar amb ella. De recordar-la ("jo només sé que vull parlar amb tu, romandre / així, tota la nit, tota la vida, tota / la nit, aquesta nit sense tu, filla meua, / [...] I ací estic i t'escric paraules i paraules"). El primer poema del llibre és una preciosa cançó de bressol per a la xiqueta, amb alguns elements de les cançons de bressol populars valencianes transgredides:

Jo tinc una Mort petita,
meua i ben meua només.
Com jo la nodresc a ella,
ella em nodreix igualment.
[...]
Molt més meua que la vida,
amb mi va i amb mi se'n ve.
És la meua ama, i és l'ama
del corral i del carrer
de la llimera i la parra
i la flor del taronger

Manuel-Claudi Santos (1983: 35) comenta que la mort que ens trobem en aquesta cançó de bressol és una mort literària, "una mort recollida a través d'una experiència com a lector". No pensem com Santos, la nostra lectura és la contrària, en el text veiem un homenatge de Vicent Andrés Estellés a la seua filla ple de sentiment, on la tendresa inunda tota la cançó.

Com a resultat del dolor causat per la mort de la filla, el poeta va escriure altres llibres, entre ells un en castellà que ha publicat recentment, *Primera soledad*,⁴ i també d'altres en català: *L'ofici de demà* i *Llibre d'exilis*. Tractarem de fer una mostra comparativa entre aquest llibre publicat en castellà i *LN*. La primera cosa que ens sobta en la seua lectura, és el major grau de lirisme que apareix en els textos escrits en català, en *PS* és molt més narratiu, i en alguns aspectes molt més dur i cruel

(4) Vicent ANDRÉS ESTELLÉS,
Primera soledad, IVEI, València,
1988.

en tot allò que es relaciona amb la pèrdua de la filla . Ací tenim un petit mostrari d'algunes semblances:

No em deixes mai, pensament de la Mort,
car jo no vull que em sorprenga afaitant-me
(p. 51)

me da miedo la muerte, me da miedo la muerte:
va a llegar de un momento a otro y va a cogerm
sin haberme afeitado
(p. 105)

Quatre taulells i quatre grapats d'algelps, només,
han bastat, han bastat per aixecar la casa
definitivament, indestructiblement
(p. 102)

detrás de esa capa provisional de yeso y de esos
ladrillos provisionales
(p. 93)

De tanta aspror tenim els peus amargs.
La coentor ens arriba a la gola
(p. 69)

Ahora sí que me siento padre desde la planta
de los pies, donde echa raíces mi amargura
(p. 52)

(et vaig tenir com un vidre en el pit
i tinc costum de dormir de costat)
(p. 63)

está aquí, como un vidrio,
entre pecho y espalda.
(p. 72)

El darrer poema de *LN*, “La casa, ara sí”, un magnífic text de vora cent setanta versos, que té una clara influència de *La casa encendida* (1949) de Luis Rosales. Amb una diferència, però: l’obra del poeta de l’anomenada generació espanyola del 36, és una forma de retorn a la infantesa i l’àmbit on establir comunicació amb els morts estimats (la mare del poeta, Leopoldo Panero, Luis Felipe Vivanco, etc.), en canvi en Estellés la casa serà l’àmbit de la mort: en un primer moviment, el llop enorme o el gegant nocturn, i a la fi, el ventre-taüt de la filla:

Després de certes coses s’ha de tornar a casa.
Quan sembla que ja tot ha passat, ha conclòs,
s’ha de creuar la nit encara, s’ha d’anar
lentament i humilment, encara, cap a casa,
i s’ha d’entrar a casa i arribar a certs llocs
i anar furtivament, com si no fos ta casa,